BIFRÖST UNIVERSITY

HÁSKÓLINN Á BIFRÖST

Rannsóknasetur í byggða- og sveitarstjórnarmálum

Dalirnir dafna! Frá andstreymi yfir í meðbyr

Íbúafundur DalaAuðs 8. október 2025, Dalabúð, Búðardal

Vífill Karlsson

Prófessor og forstöðumaður rannsóknarseturs í byggða- og sveitarstjórnarmálum við Háskólann á Bifröst. Pófessor við Háskólann á Akureyri, Fagstjóri og ráðgjafi hjá Samtökum sveitarfélaga á Vesturlandi

BYGGÐASTOFNUN

SAMTÖK SVEITARFÉLAGA Á VESTURLANDI

Efni erindisins

1. Íbúakönnun
2. Þróun atvinnulífs (Margur er knár)
3. Úr væntanlegum Hagvísi
4. Íbúaþróun

HÁSKÓLINN Á BIFRÖST

Íbúakönnun 2023

Staða og mikilvægi búsetuskilyrða í Dölum 2023

- Friðsæld og náttúra komu best út þegar horft var til stöðu og mikilvægis samtímis.
- Vöruverð, vegakerfi, vöruúrval og e.t.v. farsími komu lang verst út í þeim samanburði.
- Fasteignamarkaðurinn, háskóli, framhaldsskóli og almenningssamgöngur voru þættir sem stóðu líka illa en voru ekki taldir eins mikilvægir og aðrir þættir könnunarinnar.
- Gulskyggða svæðið þekur óheppilegustu búsetuskilyrði Dalanna 2023

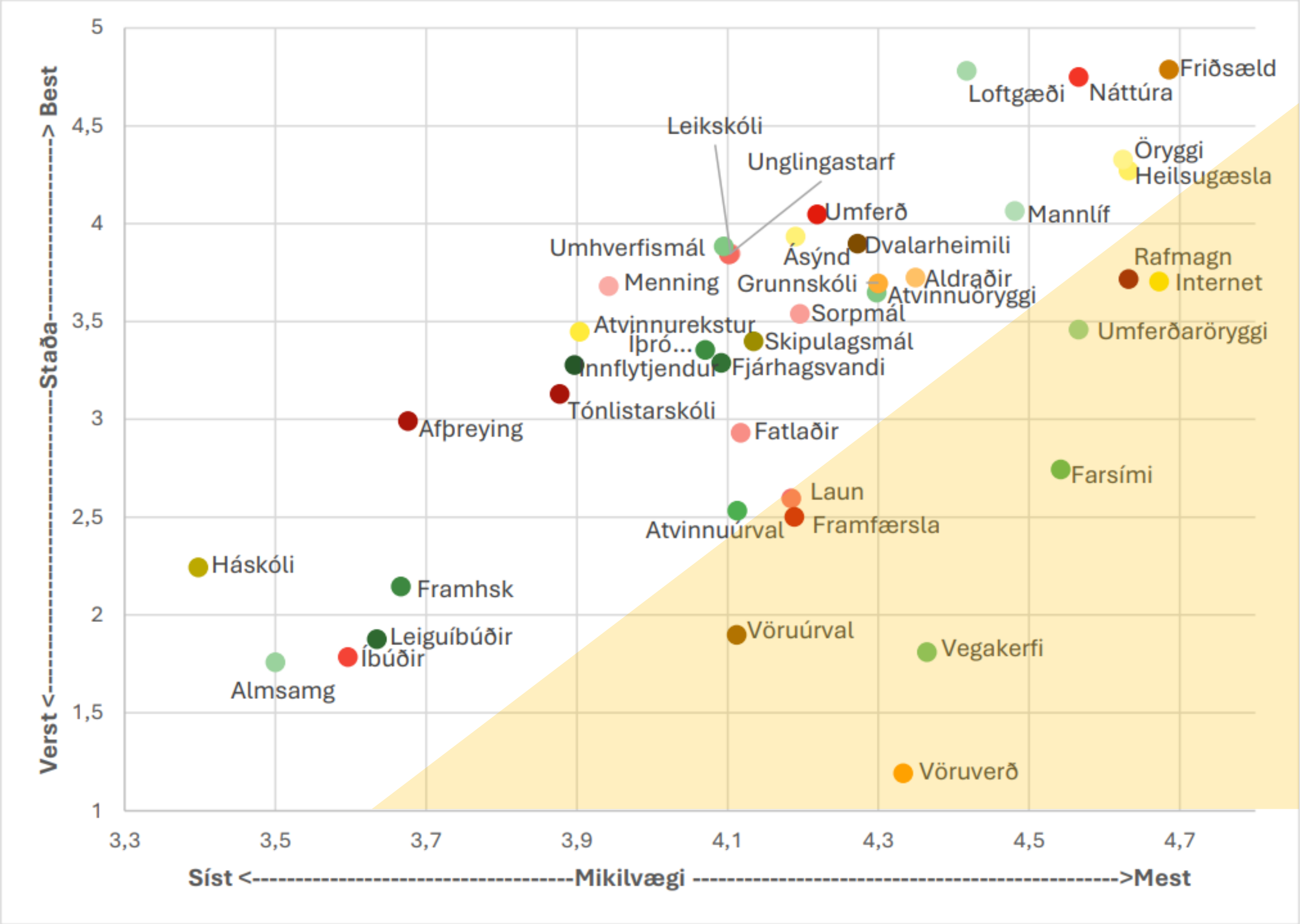

Samanburður á milli kannana í Dölum

- Miklu fleiri punktar eru fyrir ofan lárétta ásinn en neðan. Það er búsetuskilyrði sem bötnuðu á milli kannanna
- Menning, fjárhagsvandi, skipulagsmál og framhaldsskóli voru áberandi meðal þeirra þátta sem bötnuðu á milli kannana og jukust samtímis mest að mikilvægi. (fjórðungurinn uppi til hægri)
- Íbúðir til sölu var þátturinn sem versnaði mest á milli kannana á svæðinu af þeim sem jukust samtímis að mikilvægi. Leiguíbúðir, farsími og fleiri voru einnig meðal þeirra þátta sem versnuðu á milli kannana og jukust að mikilvægi (fjórðungurinnniðri til hægri)
- Vöruúrval, vegakerfi og vöruverð lentu í þeim fjórðungi sem náði til þátta sem versnuðu á milli kannana og töpuðu jafnframt mikilvægi.
- Atvinnuöryggi ásamt fleiri þáttum lenti í fjórðungnum sem taldi þætti sem löguðust á milli kannana en misstu líka mikilvægi.

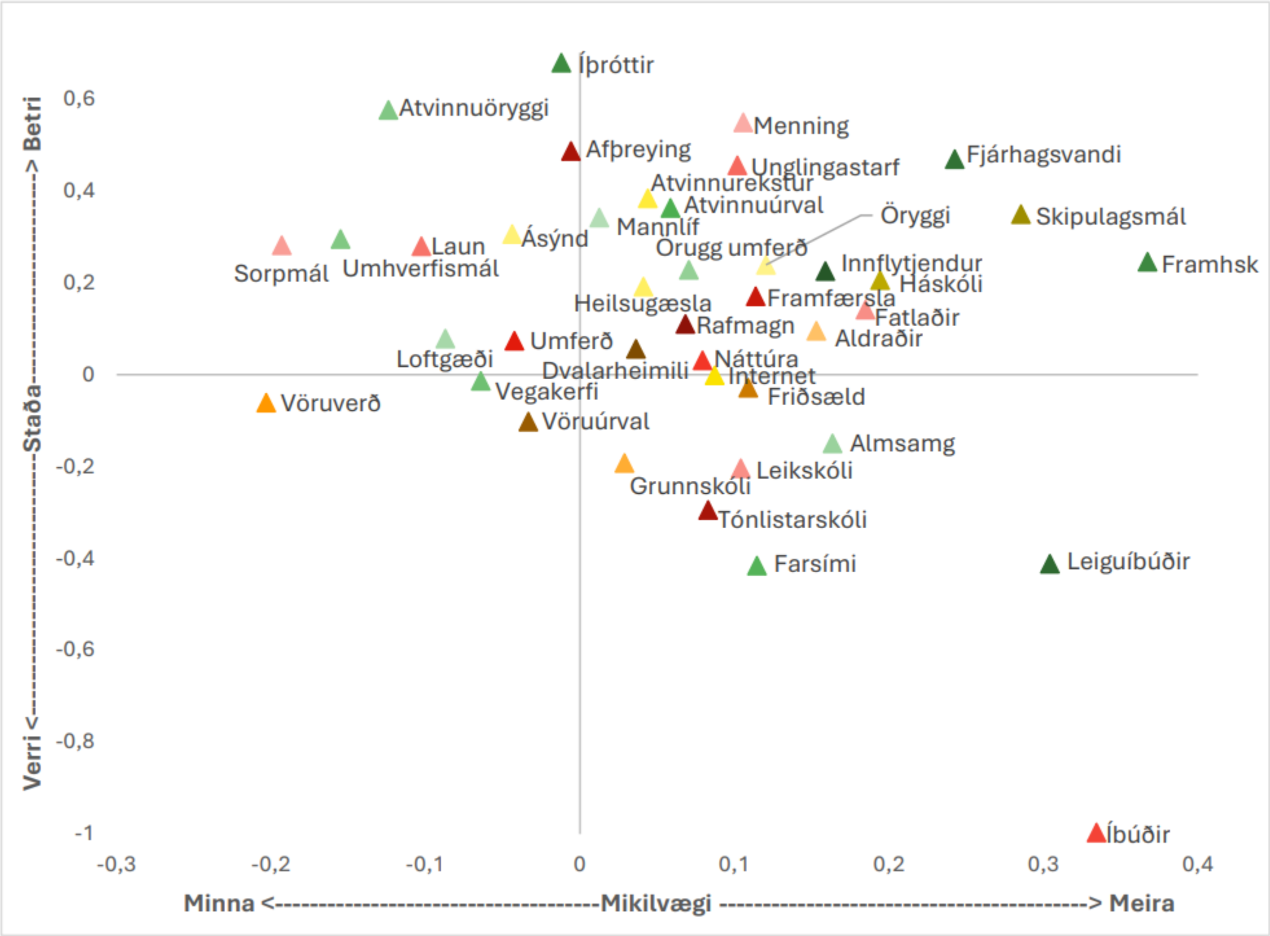

Samanburður við höfuðborgarsvæðið 2023

- Það eru vissulega fleiri punktar verri í Dölunum en höfuðborgarsvæðinu en þeir sem eru betri eru yfirleitt mikilvægari íbúum eins og þeim sem búa í samfélögum eins og Dölunum (hringaðir).
- M.a.s. þjónustu við aldraða eru betri og born ekki verri (grunnskólinn ekki t.d. ekki marktækt verri).
- Að öðru leyti:
  - Loftgæði og heilsugæsla voru mest áberandi í þeim fjórðungi líkansins sem hélt utan um þætti sem voru betri í Dölunum en á höfuðborgarsvæðinu (HBSV) en voru jafnframt mikilvægari íbúum Dala en íbúum HBSV.
  - Atvinnuúrval, vöruverð og framhaldsskóli voru þættir sem voru einna mest áberandi í þeim fjórðungi líkansins sem innihélt þætti sem voru verri í Dölunum en á HBSV og jafnframt mikilvægari fólki þar en á HBSV. Vöruverð, vegakerfi, farsími, framhaldsskóli og vöruúrval voru nokkuð áberandi barna líka en mældust verri en atvinnuúrval en alls ekki eins mikilvægir.
  - Almenningssamgöngur var sá þáttur sem var verstur í samanburði við HBSV en samtímis minna mikilvægur íbúum Dalanna en HBSV.
  - Sorpmál, ásýnd og umhverfismál voru þættir í þeim fjórðungi líkansins sem mældist betri en á HBSV og samtímis minna mikilvægur íbúuam Dala en íbúum HBSV. Varla marktækt.

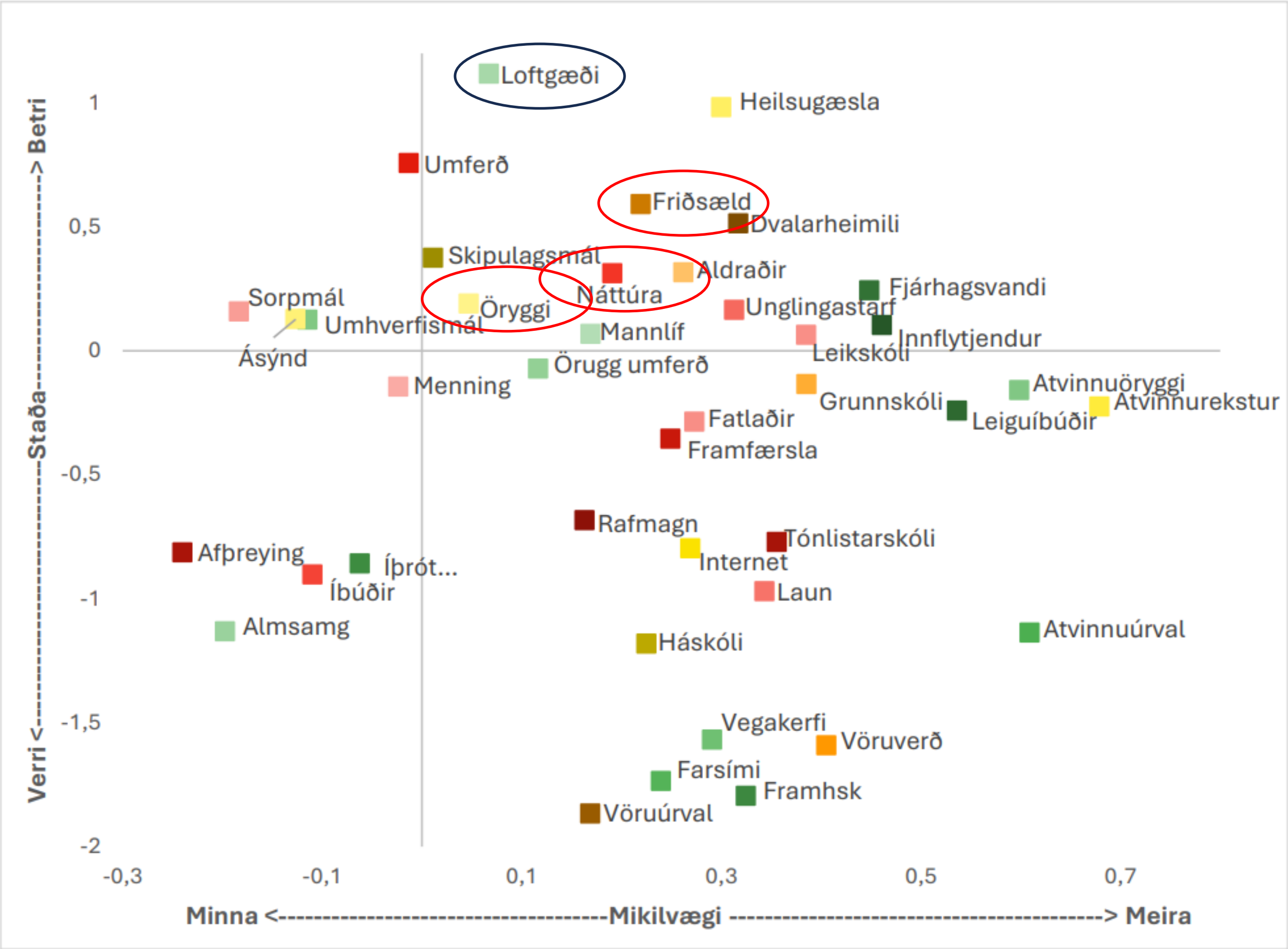

Heildarniðurstaða

- Allir þættir teknir saman í eina einkunn og “dash” af mikilvægi bætt við gaf okkur Dalina sem hástökkvara könnunarinnar.
- Með 5,0 og meðaltal er 5,5

Sæti	Landsvæði	Stig 2023	Stig 2020	Breyting
1	Eyjafjörður	7,2	6,6	0,6
2	Skagafjarðarsýsla	6,9	6,4	0,4
3	Akureyri	6,8	7,0	-0,3
4	Vestmannaeyjabær	6,4	7,4	-0,9
5	Hérað og N-Múlasýsla	6,4	5,9	0,6
6	Snæfellsnes	6,2	6,2	0,0
7	Akranes og Hvalfjörður	6,1	6,2	0,0
8	Grindavíkurbær	6,1	5,8	0,3
9	Þingeyjarsýsla	6,0	5,3	0,7
10	Rangárvallasýsla	6,0	6,0	-0,1
11	N-Vestfirðir	5,7	5,5	0,2
12	Höfuðborgarsvæðið	5,5	5,8	-0,4
13	V-Húnavatnsýsla	5,4	5,7	-0,2
14	Fjarðabyggð og Suðurfirðir	5,1	4,7	0,3
15	Dalir	5,0	3,9	1,1
16	Borgarfjarðarsvæði	4,9	4,6	0,3
17	Suðurnesjabær	4,9	5,0	-0,2
18	Árnessýsla	4,8	5,2	-0,4
19	Reykjanesbær	4,5	4,9	-0,4
20	Sveitarfélagið Vogar	4,4	4,8	-0,4
21	S-Vestfirðir	4,3	3,8	0,4
22	A-Húnavatnssýsla	4,1	4,7	-0,6
23	Skaftafellssýslur	3,9	4,8	-0,8
24	Strandir og Reykhólar	3,8	4,3	-0,5

“Gott að búa”

- Sá hluti sem sagði “mjög gott” hækkaði mest á landinu í Dölunum

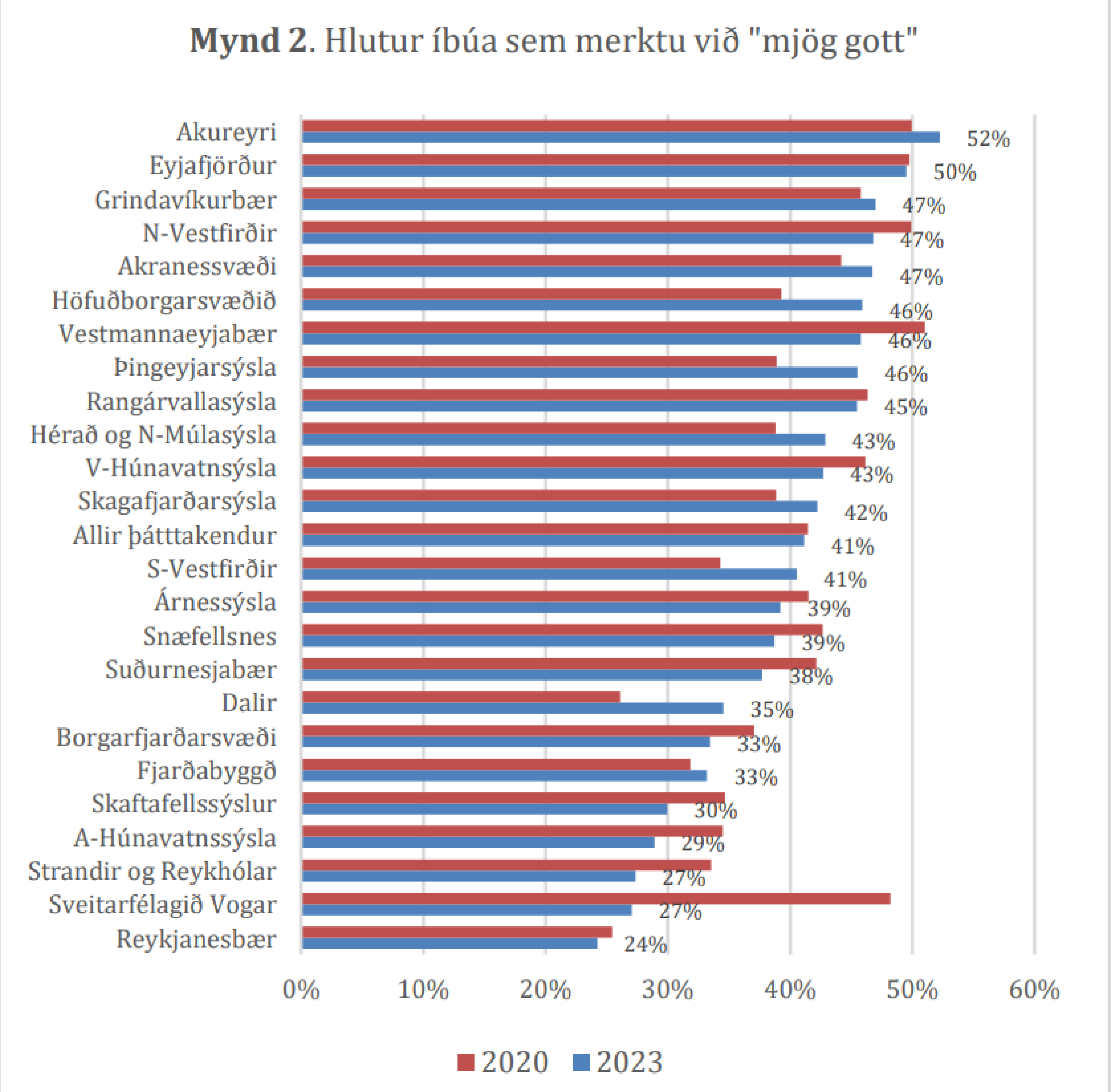

Búsetuáform

- Engin breyting á milli ára
- Unga fólkið í Dölunum er ekkert líklegra til að flytja en aðrir íbúar (sem er mjög jákv. vitnisburður).
- Konur ólíklegri en karlar (sem er plus)

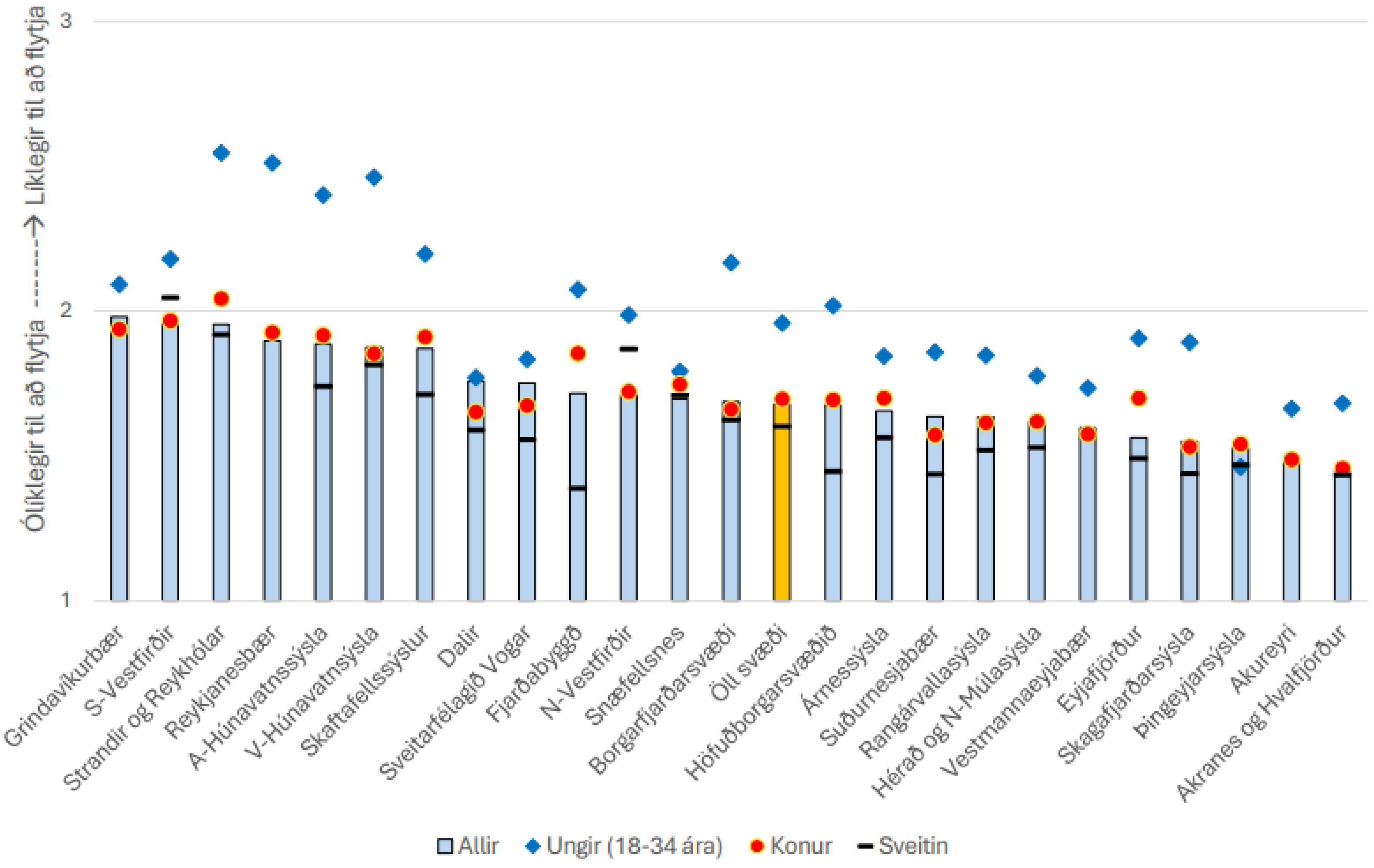

Finnst þér líklegt eða ólíklegt að þú eigir eftir að flytja búferlum á næstu tveimur árum?

Hér er átt við flutninga frá sveitarfélaginu en ekki innan þess.

Þjónusta sveitarfélagsins

- Bara fjögur landsvæði koma betur út en Dalirnir hér.

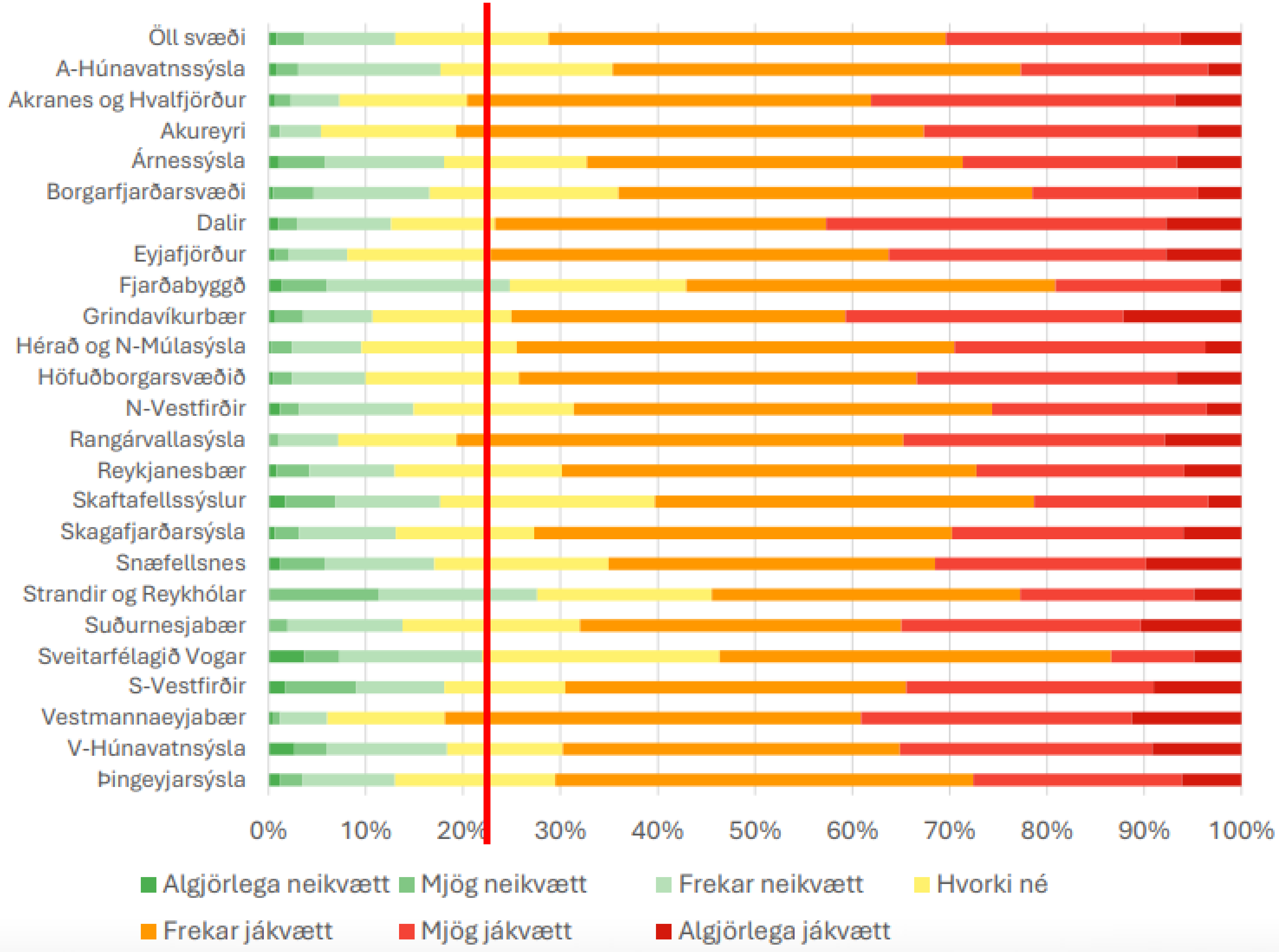

Á heildina litið, hversu jákvætt eða neikvætt er viðhorf þitt til þjónustu sveitarfélagsins sem þú býrð?

Íbúalýðræði

- Dalirnir koma best út hér (sjá t.d. rauða hluta súlunnar)

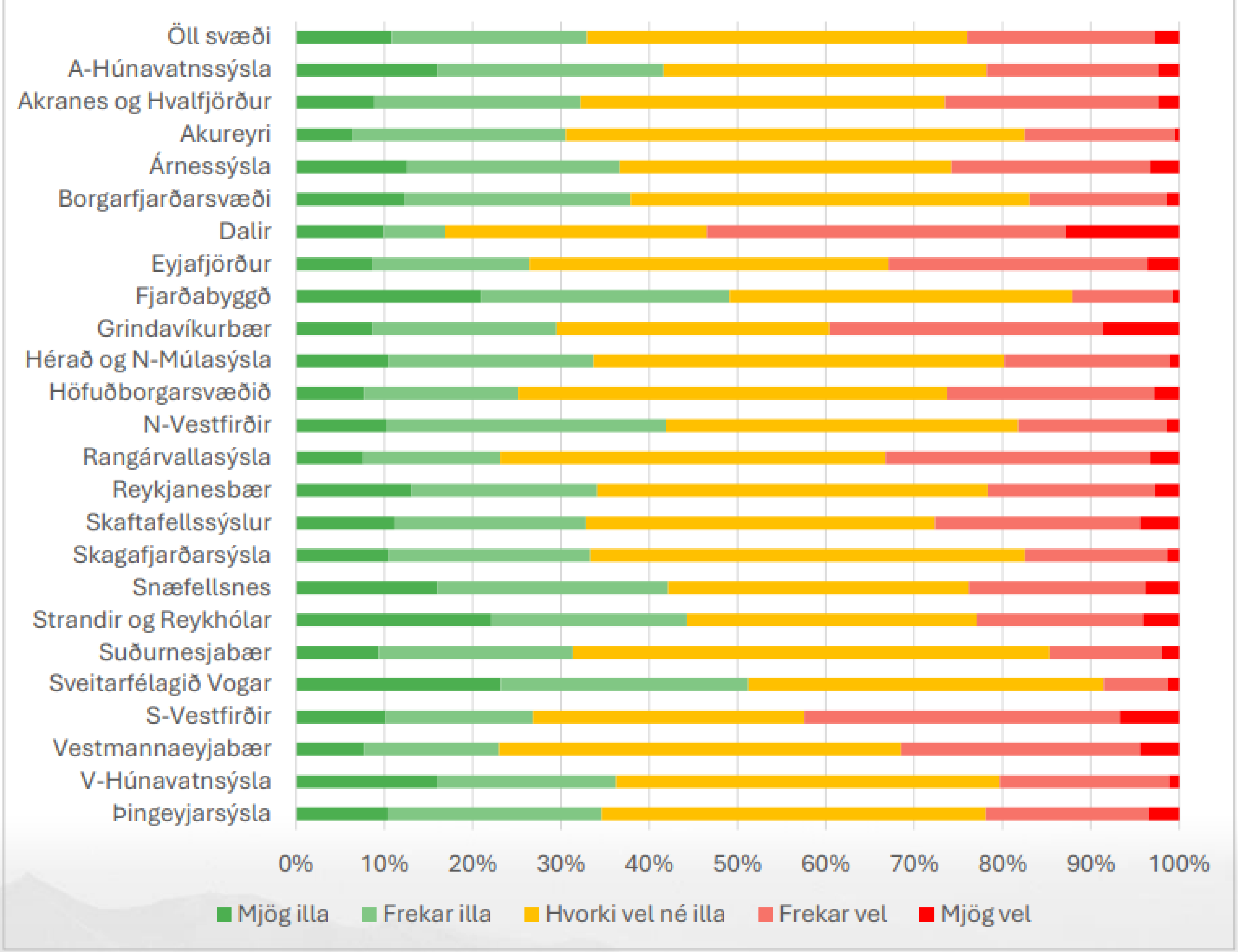

Hversu vel finnst þér sveitarfélagið leita eftir sjónarmiðum eða skoðunum íbúanna?

HÁSKÓLINN Á BIFRÖST

Atvinnulíf

Iðnaðarmenn og iðngreinar

- Fjölbreytni atvinnulífsins.
  - Fer úr 20 iðnaðarmönnum í 6 iðngreinum í 26 iðnaðarmenn í 11 iðngreinum

1985 og 1993	2005 og 2022
Bæði árin voru 20 iðnaðarmenn í 6 iðngreinum.	Bæði árin voru 26 iðnaðarmenn í 11 iðngreinum.

Mynd 6.25: Iðnaðarmannaflóra í Búðardal árin 1985 og1993 borin saman við 2005 og 2022.
Byggt á gögnum Símaskráa fyrir árin 1985, 1993 og 2005 sem gefnar voru út af Pósti og síma og ja.is fyrir árið 2022.

Fyrirtæki og atvinnugreinar

- Fjölbreytni atvinnulífsins.
  - Fer úr 92 fyrirtækjum í 36 atvinnugreinum greinum í 151 ft í 63 atvgr

1985 og 1993 Bæði árin voru 92 fyrirtæki í 39 atvinnugreinum.	**2005 og 2022** Bæði árin voru 151 fyrirtæki í 63 atvinnugreinum.

Mynd 6.26: Fyrirtækjaflóra í Búðardal árin 1985 og 1993 borin saman við 2005 og 2022.
Byggt á gögnum Símaskráa fyrir árin 1985, 1993 og 2005 sem gefnar voru út af Pósti og síma og ja.is fyrir árið 2022.

Fjöldi iðnaðarmanna, iðngreina, fyrirtækja og atvinnugreina í Dölunum, Dalirnir sækja mest fram.af þessum þremur landshlutum.

Tafla 6.4: Fjöldi iðnaðarmanna og fyrirtækja í Dölum, V-Hún og A-Hún á hverja 1000 íbúa.
Tölur Pósts og síma ásamt ja.is

	Iðnaðarmenn			Fyrirtæki		
Landshluti	1985&1993	2005&2022	Breyting	1985&1993	2005&2022	Breyting
Dalir	19,3	37,8	18,5	88,9	219,5	130,6
V-Hún	28,3	35,9	7,6	75,8	162,9	87,2
A-Hún	33,0	42,6	9,5	83,2	175,8	92,6

Tafla 6.5: Fjöldi iðn- og atvinnugreina í Dölum, V-Hún og A-Hún á hverja 1000 íbúa.
Tölur Pósts og síma ásamt ja.is

	Iðngreinar			Atvinnugreinar		
Landshluti	1985&1993	2005&2022	Breyting	1985&1993	2005&2022	Breyting
Dalir	5,8	16,0	10,2	37,7	91,6	53,9
V-Hún	9,9	11,2	1,3	34,3	59,1	24,8
A-Hún	7,0	8,1	1,1	25,3	59,8	34,5

Vigt einstakra atvinnugreina í Dalabyggð

- Hátt hlutfall iðnaðar kom á óvart. Er vanmetið en þó ekki eins mikið og landbúnaðurinn. Landbúnaðurinn gæti verið um 15% og iðnaður um 25%.

Tafla 15: Vægi valinna atvinnugreina í útsvarsgrunni Dalabyggðar
Raðað eftir vægi 2024. Byggir á gögnum Hagstofu Íslands.

Atvinnugreinar	*2024*	*2017-2024*	*Sæti 2024*	*Sæti 2017-2024*
Hið opinbera*	50,1%	50,6%	2	1
Iðnaður án fiskvinnslu	21,8%	21,4%	36	34
Landbúnaður	4,7%	4,4%	11	15
Ferðaþjónusta	4,3%	4,3%	51	54
Fiskveiðar og -vinnsla	4,1%	3,3%	40	42
Fiskeldi	0,5%	0,2%	22	30
Samtals	85,5%	84,2%		

* Opinber stjórnsýsla, fræðslustarfsemi, heilbrigðis- og félagsþjónusta

Kynjahlutfall

- Búðardalur bláa súlan
- Kynjahlutfall = fjöldi kvenn deilt með fjölda karla

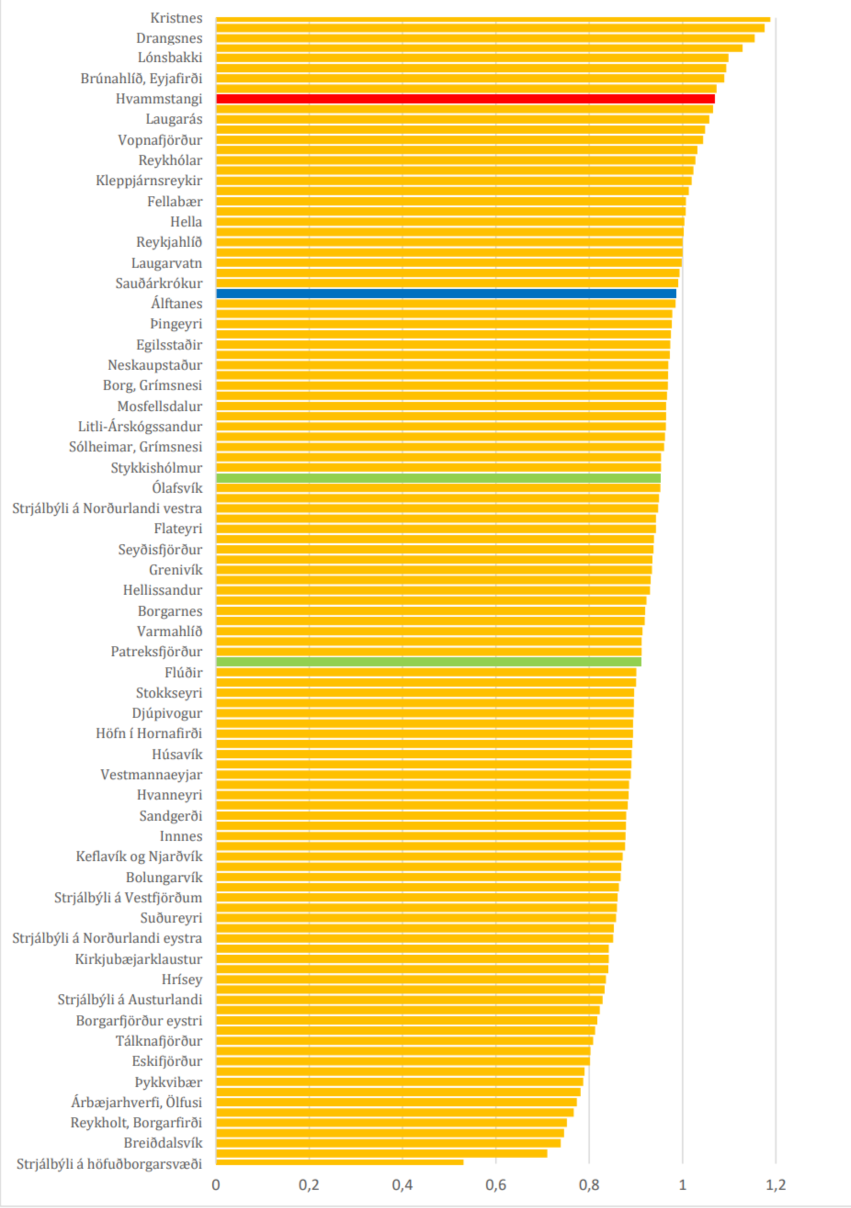

Mynd 6.8: Kynjahlutfall Búðardals, Hvammstanga, Blönduóss og Skagastrandar að jafnaði 2018-2022.
Byggt á tölum Hagstofu Íslands.

HÁSKÓLINN Á BIFRÖST

Íbúaþróun, íbúasamsetning

Kynjahlutfall Dalabyggð, Búðardalur

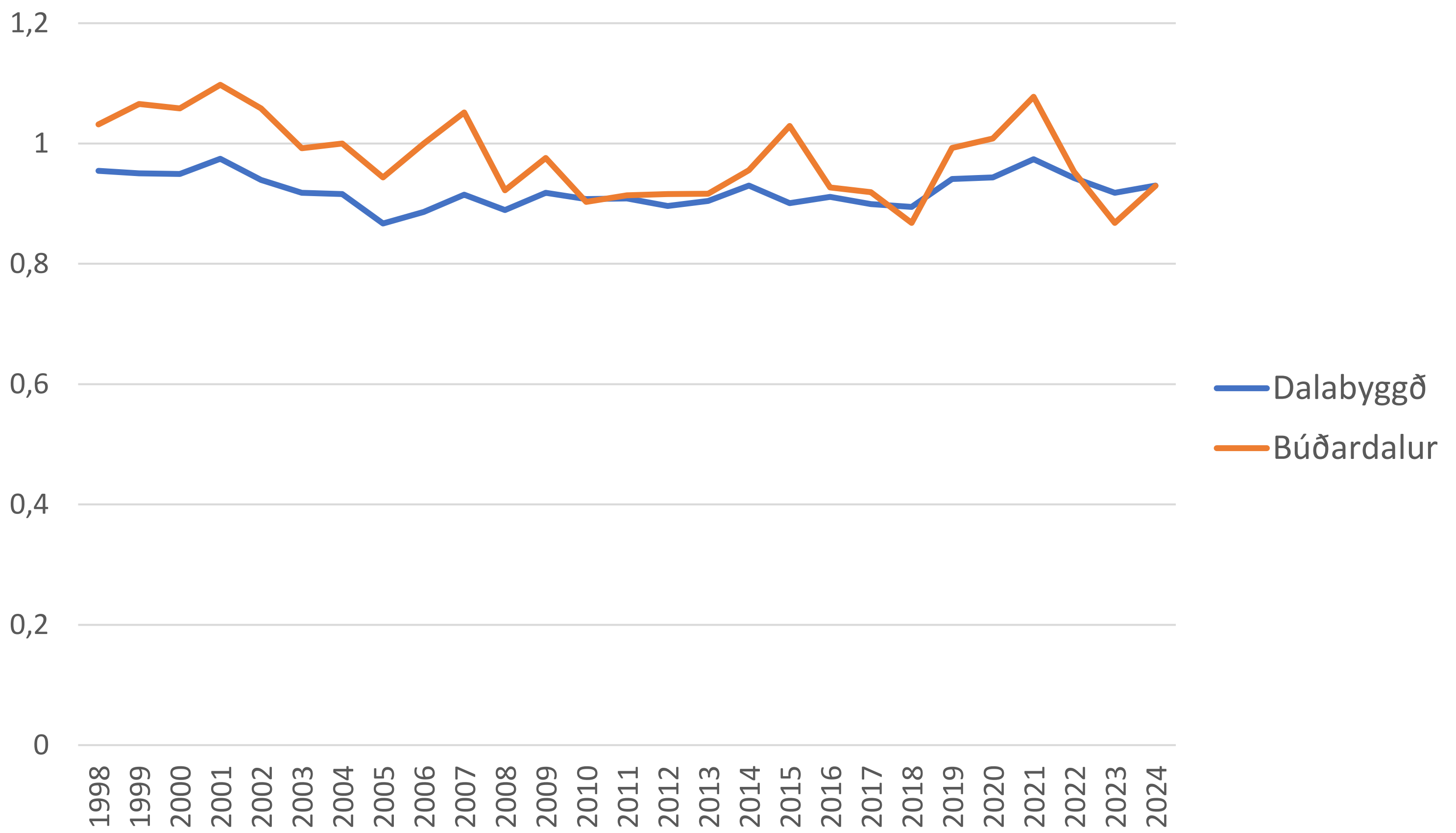

Íbúaþróun, Dalabyggð

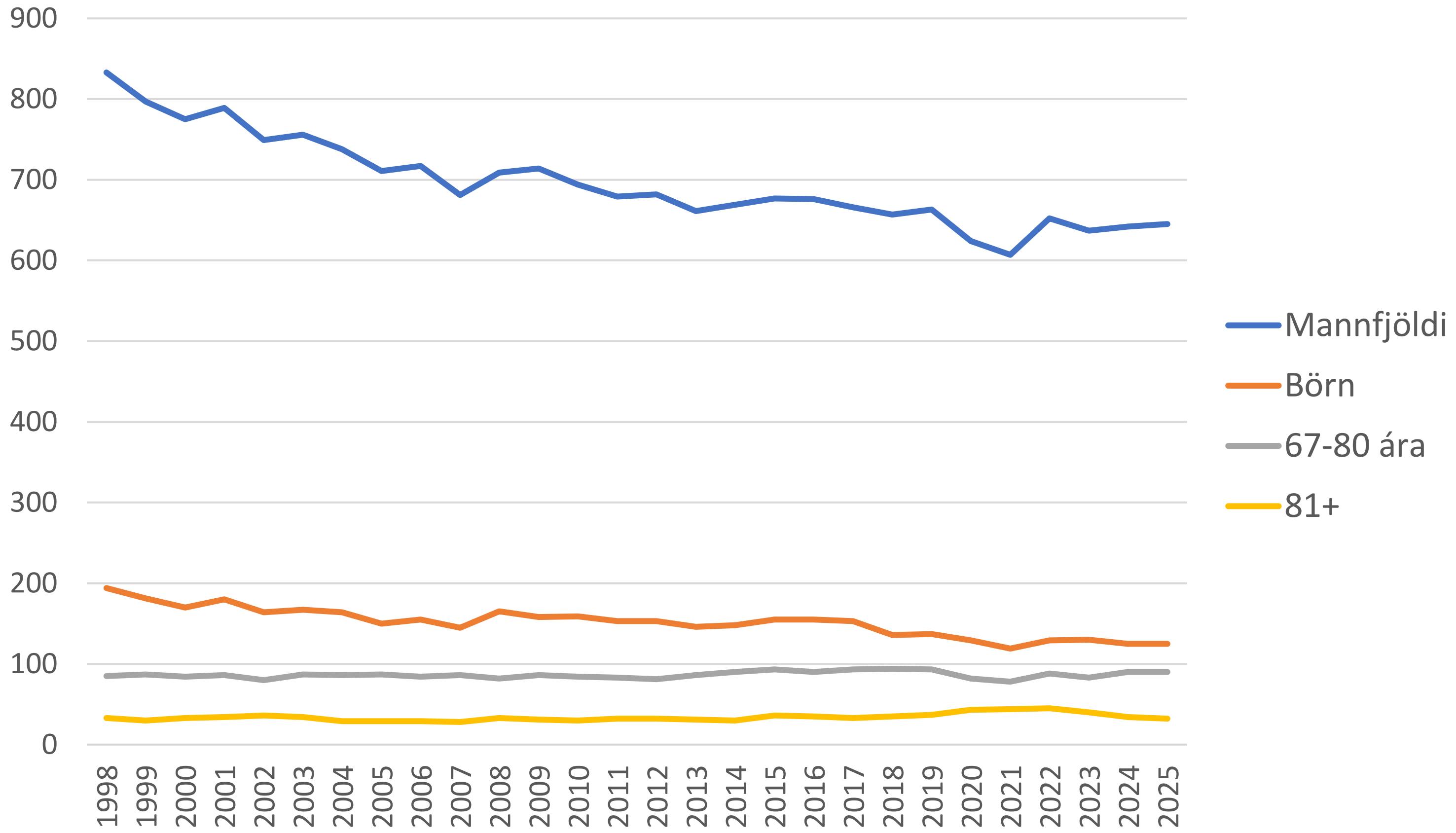

Íbúaþróun, Búðardalur

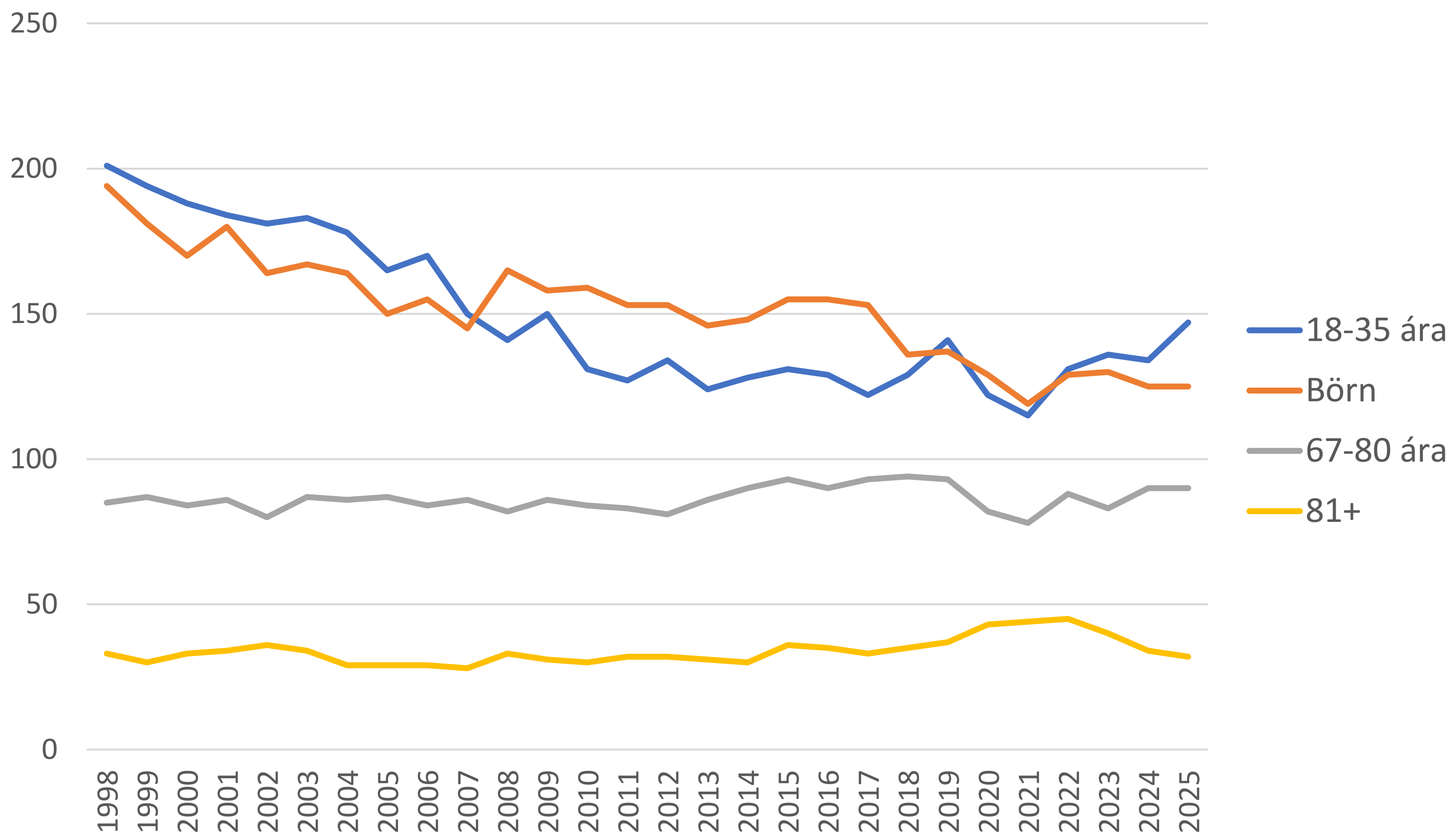

Íbúaþróun, Dalabyggð

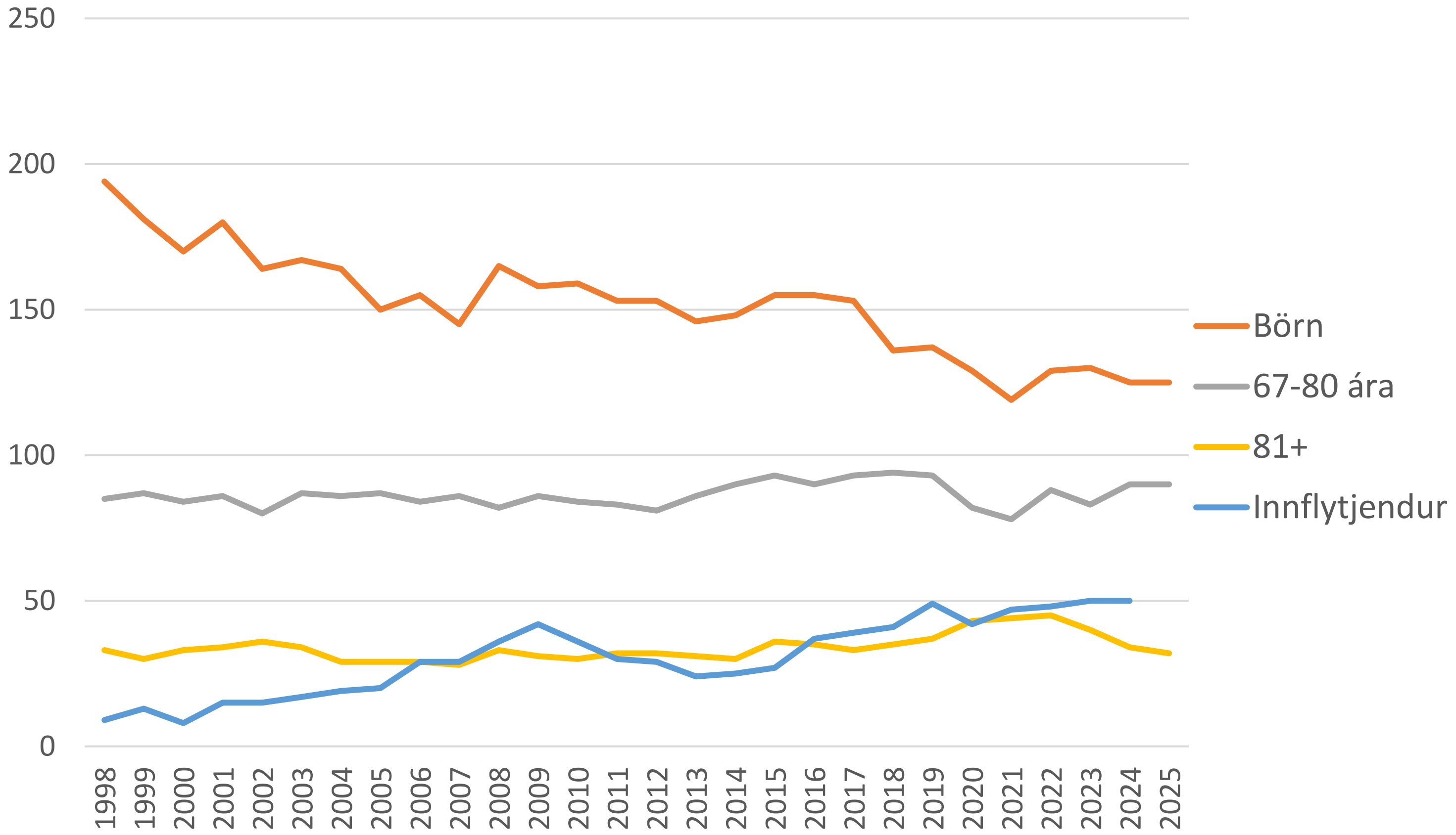

Íbúaþróun, Dalabyggð og Búðardalur

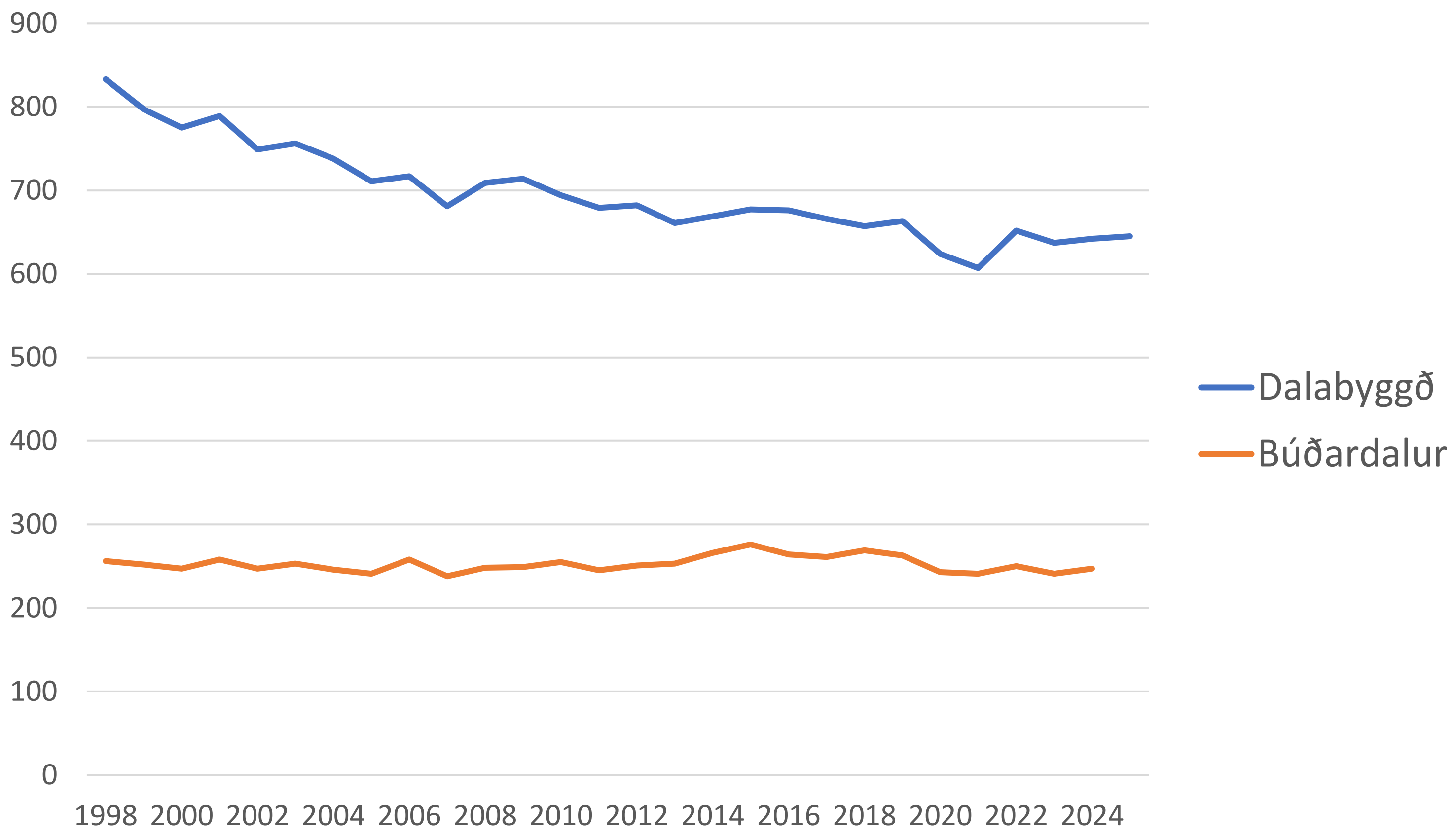

Íbúaþróun, Búðardalur

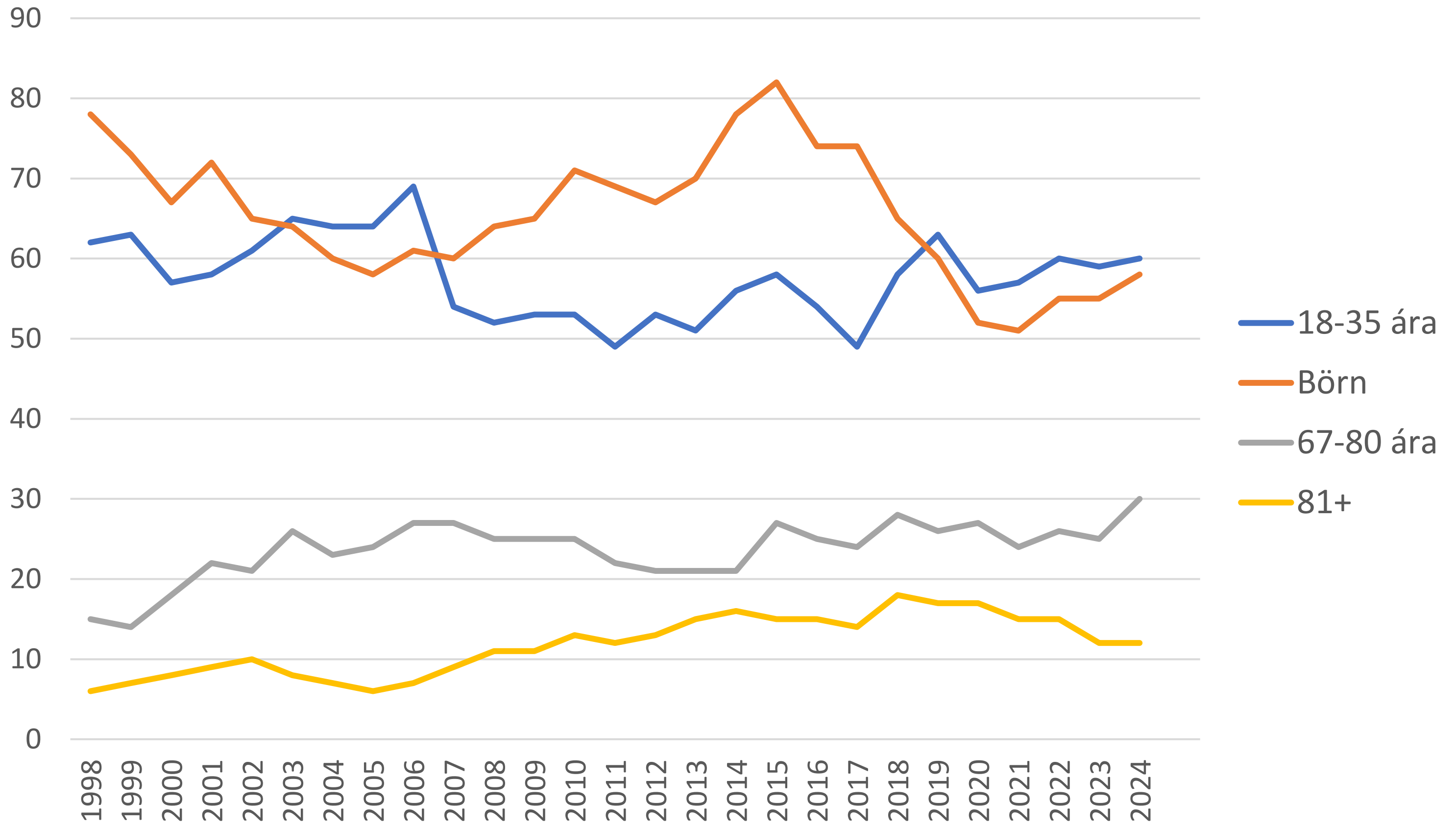

Niðurstaða

- Það þarf að vinna í fáeinum þáttum, en það eru fleiri þættir en færri jákvæðir en neikvæðir
- Þróun búsetuskilyrða tók mikið stökk á milli 2020 og 2023
- Mikilvægustu þættir hins dæmigerða "Dalamanns" eru betri í Dölunum en á höfuðborgarsvæðinu
- Hástökkvari íbúakönnunarinnar 2023 þegar horft er til allra þáttanna 40 og tekið er bæði tillit til stöðu og mikilvægis þeirra
- Hækka mest hvað varðar "Gott að búa"
- Þróun búsetuáforma jákvæð (ungir, konur oþh þættir)

Niðurstaða (frh)

- Ánægja með þjónustu sveitarfélagsins m.v. önnur svf og virðist hafa lagast.
- Íbúalýðræði mælist hvergi meira en í Dölunum
- Atvinnulíf Dalanna hefur þróast til meiri fjölbreytni og meiri m.v. tvö önnur "sambærileg" samfélög
- Íbúum er hætt að fækka
- Ungu fólki hætt að fækka (sérstaklega 18-35 ára)
- Eldra fólk fækkar hvorki né fjölgar
- Innflytjendum fjölgar ekki mikið í bili
- Stöðugri íbúaþróun í þéttbýlinu en dreifbýlinu

Takk fyrir !